ArSheyopaniShat

आर्षेयोपनिषत्

Document Information

Text title : ArSheyopaniShat

File name : ArSheyopaniShat.itx

Category : upanishhat, vedanta

Location : doc_upanishhat

Proofread by : Sunder Hattangadi Radim Navyan radimnavyan at gmail.com

Description-comments : aprakAshitA upaniShadaH

Latest update : October 20, 2017

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

December 22, 2023

sanskritdocuments.org

आर्षेयोपनिषत्

ॐ ऋषयो वै ब्रह्मोद्यमाह्वयितवा ऊचुः परस्परमिवानुब्रुवाणाः ।
तेषां विश्वामित्रो विजितीयमिव मन्यमान उवाच । यदेतदन्तरे
द्यावापृथिवी अनश्नुवदिव सर्वमश्नवद्यदिदमाकाशमिवेतश्चेतश्च
स्तनयन्ति विद्योतमाना इवावस्फूर्जयमाना इव तद्ब्रह्मेति ।
तस्योपव्याख्यानम् । यदिदमग्निभिर्ज्वलयन्ति
पोप्लूययन्त्यद्भिरभिषीवयन्ति वध्रीभिरभिग्रथ्नन्ति
वरत्राभिरभिघ्नन्त्ययोघनैर्विध्यन्ति सूचीभिः निखानयन्ति
शङ्कुभिरभितृन्दन्ति पङ्गीशिकाभिरभिलिम्पन्ति मृत्स्नया
तक्ष्णुवन्ति वासीभिः कृष्णन्ति फलिभिर्नेहैव शक्नुवत इति
नास्येशीमहि नैनमतीयीमहि ॥
तदु ह जमदग्निर्नानुमेने आर्तमिव वा एष तन्मेने
यदिदमन्तरेणैनदुपयन्ति पर्यास इवैष दिवस्पृथिव्योरिति ।
स होवाच अन्तरिक्षं वा एतद्यदिदमित्थेत्थोपव्याख्ये इति ।
महिमानं त्वमुष्येह पश्यामीति यदिदमस्मिन्नन्वायत्तमिति । स
यदिदमेतस्मिन्नन्वायत्तं वेदाथ तथोपास्तेऽन्वायत्तो हैवास्मिन् भवति ।
तदेतदविद्वानेवास्मिन्नन्वायत्तमुपास्ते वीवपद्यत् आर्तिमृच्छेत् ।
तस्मादेवमेवोपासीत ॥
तमितरः पप्रच्छ । कतमत् त्वमनार्तं मन्यस इति । तं होवाच ।
यदिदमिति द्यावापृथिव्योरनारम्भमिव नोपयन्ति नाभिचक्षते
नाश्नुवन्ति । तस्योपव्याख्यानम् । यदिदमितश्चेतश्चाण्डकोशा उदयन्ति
नापद्यन्त इव न विस्रंसन्त इव न स्खलन्तीव न पर्यावर्तन्त इव ।
न ह वा एनत्केचिदुपधावन्तो विन्दन्ति नाभिपश्यन्ति । यदिदमेक इदप (?)
एवाहुस्तम एके ज्योतिरेकेऽवकाशमेके परमं व्योमैक आत्मानमेक इति ॥
तदु ह भरद्वाजो नानुमेने । यदिह सर्वे वेत्थेत्थेति ग्यूदिरे
नास्य तद्रूपं पर्याप्तमिति । स होवाच । आर्तमिवेदं ते विज्ञानमपि

स्विदेनद्रोदस्योरेव पर्यायेणोपवन्वीमहि यदिदमित्थेत्थोपव्याख्यास्याम
इति । महिमानं त्वेवास्योपासे । यदिदमत्रान्वायत्तमिति । स
यदिदमत्रान्वायत्तं वेदाथ तथैवोपास्तेऽत्रैवान्वायत्तो
भवति । स य इहान्वायत्तमिदमविद्वानेवैतदुपास्ते पापीयान्
भवत्यार्तिमार्च्छत्यवम्रियते यदेवमेतदन्वायत्तमुपास्ते सर्वमायुरेति
वसीयान् भवति । स य एतदेनमुपास्ते ॥
तमितरः पप्रच्छ । कतमत् त्वमनार्तं मन्यस इति । स होवाच ।
यदेतस्मिन् मण्डलेऽर्चिर्दीप्यते बम्भ्रम्यमाणमिव चाकश्यमानमिव
जाज्वल्यमानमिव देदीप्यमानमिव लेलिहानं तदेव मे ब्रह्म ।
तस्योपव्याख्यानं यदिदमद्धैव पराः परावतोऽभिपद्यन्ते
सम्पन्नमेवैतत् सम्मितमेव यथोपयातमात्मैवाभिचक्षत
इति । य एतदभिपद्येव गुह्णीयादथो विस्फुरन्तीव
धावन्तीवोत्प्लवन्तीवोपश्लिष्यन्तीव न हैवाभिपद्यन्ते । तदिदमन्तिके
दवीयो नेदीय इव दूरतो न वा अस्य महिमानं कश्चिदेतीति ॥
तदु ह न मेने गौतमो यदिदमार्तमिव स्तिमितमिव पर्यायेण
पश्यन्तीवेमं मोघं संविदाना इति ।
य इमे पुण्ड्राः सुह्माः कुलुम्भा दरदा बर्बरा इति ।
न ह वा असंविदाना एव द्रागिवाभि तत्पद्यन्त इति ।
महिमानं त्वेवास्योपासे । य एतदस्मिन्नन्तरे हिरण्मयः पुरुषो
हिरण्यवर्णो हिरण्यश्मश्रुरानखाग्रेभ्यो दीप्यमान इव । स य
एवमेनमुपास्तेऽतीव सर्वभूतानि तिष्ठन्ति सर्वमायुरेति वसीयान्
भवति । न ह वा एष परमतीवोदेति । यस्त्वेनं परमतीवोद्यन्तं
पश्यन्नुपास्ते पापीयान् भवति वीवपद्यत आर्तिमृच्छति । यस्त्वेनं
परमनूद्यन्तं वेदाथ तथोपास्ते परं ज्योतिरुपसम्पद्यते सर्वमायुरेति
वसीयान् भवति । स य एवमेनमुपास्ते ॥
तमितरः पप्रच्छ । कतमत् त्वमनार्तं मन्यस इति । तं होवाच ।
विस्फुरन्तीरेवेमा लेलायन्तीरिव सञ्जिहाना इव नेदीयसितमा इव
दवीयसितमा एव दवीयसितमा इव नेदीयसितमा एवेति । यदपि
बहुधाचक्षीरन्न किञ्च प्रतिपद्यत इति तन्मे ब्रह्मेति ॥
तदु ह वसिष्ठो नानुमेने । यदिमा विस्फूर्जयत एवाभिपद्यन्ते
वीवयन्ति मिथु चेति विचक्षतेऽकाण्ड इवेमा न ह वै
परमित्था कश्चनाश्नोत्यसंविदान इव । अप ये संविद्रते

तदेतदन्तर्विचक्षत इति । महिम्नः पश्येमा विजान इति । स य एवमिमा
महिम्न एवास्य पश्यन्नुपास्ते महिम्न एवाश्नोति सर्वमायुरेति वसीयान्
भवति । यस्त्विमा अवयतीरेवोपास्ते न परा सम्पद्यमाना नो एव परेति
पापीयान् भवति वीवपद्यते प्रमीयते । अथ य इमाः परा सम्पद्यमाना
एवोपास्ते परैव सम्पद्यते सर्वमायुरेति वसीयान् भवति ॥
तमितरः पप्रच्छ । कतमत् त्वमनार्तं मन्यस इति । महाविज्ञानमिव
प्रतिपदेनाध्यवसायमिव यत्रैतदित्थेत्थेत्यभिपश्यति । अथ नेति
नेत्येतदित्थेत्थेति । स वा अयमात्मा अनन्तोऽजरोऽपारो न वा अरे
बाह्यो नान्तरः सर्वविद्धारूपो विघसः प्रसरणोऽन्तर्ज्योतिर्विश्वभुक्
सर्वस्य वशी सर्वस्येशानः सर्वमभिक्षिपन्न तमश्नोति कश्चन ॥
परोवरीयांसमभिप्रणुत्यमन्तर्जुषाणं भुवनानि विश्वा ।
यमश्नवन्न कुशिकासो अग्निं वैश्वानरमृतजातं गमध्ययी ॥ १॥
भरेभरेषु तमुपह्वयाम प्रसासहिं युध्यमिन्द्रं वरेण्यम् ।
सत्रासा [ह] मवसे जनानां पुरुहूतमृग्मिणं विश्ववेदसम् ॥ २॥
अहिघ्नं तमर्णवे शयानं वावृहाणं तवसा परेण ॥ ३॥
तदु ह प्रतिपेदिरे । ते वाभिवाद्यैवोपसमीयुः । नमोऽग्नये । नम
इन्द्राय । नमः प्रजापतये । नमो ब्रह्मणे । नमो ब्रह्मणे ॥
इत्यार्षेयोपनिषत् समाप्ता ।

Proofread by Sunder Hattangadi,
Radim Navyan radimnavyan at gmail.com

ArSheyopaniShat

pdf was typeset on December 22, 2023

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*